

A knittelfeldi barakkvárosból.

— A Délmagyarország muukatársától. — A sajtóhadiszállás jóváhagyásával. —

A háboru kezdetével, hogy megdördültek kint az ágyuk és egyre nagyobb lett az emberpusztítás lármája, lassankint annál csendesebb lett idehaza sok minden. Kereskedelmi, ipari téren megállt, ugyyszólván megbénult a forgalom, a munka. Csökkent az építkezés is, az ácsok kopácsolása, téglá, malterhuzó-esiga nyikorgása elhallgatott. De kint, szabad mezőkön, hatalmas, beépítésre váró területeken, ahol a városfejlesztő tervek négy-öt emeletes bérpaloták magasságában csapongtak, egyszerre apró faházak bujtak ki a földből. Máról-holnapra. Mint eső után a gomba. A barakkok. Csakhogy a gomba az esőáztatta, a barakkok a véritatta földből.

Mennél több vér folyt, annál több ilyen faépítkezésre, illetve kórházra, foglyotáborra, különféle műhelyekre, üzemek elhelyezésére szolgáló favarakra lett szükség.

Győzedelmes, véres csaták nyomán épültek a foglyotáborok. Gyorsan, mintha csak a földből nőttek volna ki, egész barakkvárosok keletkeztek. Így épület már 1914-ben a *knittelfeldi foglyotábor* is, ahol 1915 májusában még harmincezer fogoly ajkáról szállt a sóhaj nagy Oroszország felé...

15-ben, amikor munkára kezdték kiadni a foglyokat, s a küzdelmes, véres harcok után egyre több alkalmatosságra volt szükség, ahol a szénvedő jajt enyhítsék, a foglyotábor egy részét is kórházzá alakították át.

450.000 m² fekszik a telep, 66 betegbarakkal, — orvosi, ápolónői lakásokkal, laboratóriummal, műtőtermekkel, bakteoriológiai — és Röntgen intézettel, gyógyszerházzal, fertőtlenítő helyiséggel, a különféle üzemekkel és gazdasági barakkokkal együtt, a 108 fehér falu, csinos faház szinte hívogatólag és megnyugtatólag int a gyógyulást, pihenést kereső beteg felé.

A háboru másik derék hadserege, az orvosok állanak itt őrt és diadalmasan küzdenek a betegségekkel.

1917. szeptember 21-ig körülbelül 36540 beteg részesült gyógyításban, ápolásban.

A 4—5 ezer betegre berendezett kórház valóban a legmodernebb higiénikus követelményeket is kielégíti. Hogy a foglyokat kihelyezték, nagy és megfelelő átalakításokat eszközöltek. Roppant fontos volt a telep kitisztogatása is. Knittelfeld vasutállomással három kilométer hosszú tábori vasut köti össze a telepet. Maga a telep husz kilométerrel magasabban fekszik, mint a pályaudvar — s ez a körülmény a csatornázás szempontjából nagyon fontos az egészségre.

Minden beteg megtalálja itt a maga speciális orvosát, valamint a lábbadozók is valamely könnyű foglalkozást, — szórakozást.

Szelid hajlása hegyek ölelik körül a telepet, s az ozondus levegőn a sápadt arcokra csakhamar visszatér az egészség pirja.

Mindenütt katonák. *Egész katonaváros.* És nem hiányzik semmi, a mi egy város szerkesztéséhez szükséges.

Gőzfürdő, — minden kőből épült város méltó bámulatára és irigységére, — elegáns, nagy, nyári uszódhelyiség, — színelőadás az u. n. „Ukrajner Halle“ óriási termében, a mely, amikor a bécsi színészek képében a muzsa nem látogat el deszkafalai közé, — a legénység egyéb szórakozására, főleg tornázásra, — magyarok, osztrákok és a hadifoglyok most már békés erejének az összemérésére szolgál. Itt van a Marketenderei is, ahol dohányféléért, almáért és egyéb olcsó élvezeti cikkért, — hogy a civilvárosok aktuális képe se hiányozzék, — hosszú sorfalat állanak az emberek, anélkül azonban, hogy óraszámra kellene várakozniuk.

A katonák mindennemű szükségletéről gondoskodás történik. A piramisokba rakott fehér és felsőruhanemű, cipőgarmada ugyan, mint egy jól felszerelt, békeidőbeli nagykereskedés.

De legfőbb érdekessége, sőt ebben a minőségben egyedüli specialitása a kórháznak: a saját kezelésében álló gazdaság. Ugy értenődő, hogy növényi és állati terményekből a

kórház kétharmad részét maga termeli be a szükségleteinek. Kivülről már csak egy harmad rész behozatalra van szükség. Nincsenek tehát egészen kiszolgáltatva a változó napi áraknak, s anyagilag a szállítási megalkarítása is tekintélyes összeget jelent.

A kormány gazdasági jelszava: „minden talpalattnyi helyet megművelni“, — nagyszerűen érvényesült itt.

Négy méter széles utcák szelik keresztül a telepet. Az utcák két oldalt napraforgóval szegélyezettek. Minden utcának neve és minden barakknak száma van. Az uralkodók, hadvezérek neveit olvasom az utcákon, tereken. Legszebb természetesen a *Kaiser Karl-tér*, — ez a betegek kedvelt sétahelye, — középen emelvény a zenekarnak, köröskörül padok az elfáradó test pihentetésére. A virágágyakban színekben változatos öszirozsa kitaró hűséggel bucsuztatja a haldokló természetet.

Az utcák virágtól kevésbé díszesek, inkább hasznosak. A *Krobotin-utca* például végig burgonyával beültetve, futóbab kapaszkodik föl a barakkok falára, s csak szerényen buvik meg a hajnalka, futórozsa.

Az egyik barakkban éppen kertészeti kiállítás volt a terményekből. Sok háziasszony elsápadna az irigységtől a garadába rakott piros paradicsomok, a csábító karfiolfejek, 4—5 kilós káposzta és kalarábé láttára!

Hát még az állattenyésztés!

Disznók rőfögnek, juhok bégetnek és visszhangképen a közeli Spielbergben, ahol a tehenészet van, elnyújtott bu-u-bu-u hallatszik. Százával gágog a liba és hápog a kacsa a baromfiudvaron. Tyukok szemegetnek a szemétdombon, — kot-kodás, kot-kodás, — hangzik biztatón a tájásigények kielégítésére, a telep élelmezési tisztje aligha fogja beszerzési könyvében a „tojásvásárlási“ rubrikát kitölteni. Csinos ketrecekben vagy ötszáz tapsifüles hegyezi füleit, szaporán és vágyakozva pislogva a kiosztásra kerülő fűre, káposztalevéltre.

A gőzsütőhelyiségből illatos kenyér szaga árad, a villamos dagasztógépek mellett orosz foglyok serénykednek. Általában mindenütt, még a legfontosabb helyeken, például

mert művei időszaki sorrendben a következők: 1. Öröm dall. Pest 1796. — 2. Nemes szabad királli Szeged várossa megnagyobbítandó tanácsháza. Pesten 1799. — 3. Fölkelő nemes magyar sereg vitézi dalja. Szeged 1805. — 4. A Tiszát a Dunával összekapcsoló újj hajózható csatornya. Egy időben jelent meg magyarul és németül Szeged 1805. — 6. A magyar nyelvnek a magyar hazában való szükségességét tárgyazó hazafias elmélkedés. Szeged 1806. — 7. A bankó cédulák elenyészteséről, Szeged 1807. — 8. Étska rövid rajzolatya. Szeged 1809. — 9. A magyar nemzeti lélekről egy két szó. Pest, 1825. — 10. A sívány homokság. Szeged 1825.

Művei sorozata talán nem teljes, de hiszen tanuskodnak Szeged iránt érzett szeretetéről. Szegeden azt az időt, míg ő élt és tevékenykedett, különösen a mezőgazdaság, tekintetében, de az árvíz ellen való védekezés során is joggal lehet Vedres korának nevezni.

„Étska kisedd rajzolatya“ című művében 1809-ben megrajzolja, hogy a keszthelyi (Georgikon mellett) kell felállítani gazdasági felső iskolákat. Kijelöli Debrecen, Kassát és Kolozsvárt, amint az tényleg bekövetkezett. Szülővárosa, Szegedre nem gondolt, mert azt illetőleg, mint Tisza—Duna-csatorna terve és a várból alakítandó tárház tervei igazolják, itt a kereskedelem és forgalomnak szeretett volna gócpontot teremteni. Hogy nem sikerült nem Vedresen mult.

Szegednek a gazdasági és egyéb fejlődését a XVIII. század végén és a XIX. század elején remekül igazolja Dugonics a „Magyar Példabeszédek“ című műve előszavában. Jellemzése Dugonics halála előtt ugy 10 év körül tehető, hiszen a munka halála után ké-

sőbb jelent csak meg mintegy 5 évvel.

„Mai nap pedig boldog Isten! mely ellenkezőképpen vagyon a dolog. Maga a város nemcsak tudós hazafiak (szegediek) által kormányoztatik, hanem máshová is értelmes papokkal, földmérőkkel, orvosokkal, haditisztekkel szolgál. Jól tanult mesteremberekkel és legényekkel maga is bővelkedik, más városokat is segít; halászhajók mellett legszebb s leghíresebb gályahajókat épít, száraz és vizimalmokkal Bánátot és Bácskát megrakja. Zsindelyt, léczet, deszkát millióként készít és adogál el az idegeneknek; szekereseinél az ausztriai tartományok nagy része ismeretes. Még csodálatosabb ezeknél a népszaporodás, melyből minden szomszéd vármegyékbe a kertészségek elterjedtek és gyarapodtak. Közönséges mondás az, hogy ha Szegednek szállítmányi (kiröpült néprajok) összegyülnének, három Szeged kerekedne belőlök. Piacra ennek a városnak a legkellemesebb ritkább gyümölcsök mindenféle nemével Olaszországot inkább mint az Alföldet ábrázolja. Egyszóval: Az említett időszaktól fogva Szeged duplázza lakosainak számát s egy-két száz mesterembereit ezekkel szaporította.“ Dugonics összehasonlította azt a Szegedet, melyet fiatal korában látott az a Szegeddel, melyet nyugalomba vonulása idején tanult újra megismerni, mikor itthon újra letelepedett.

A mezőgazdaság fejlődésének tényezői közül különösen kiemelendőnek tartom Szegeden a bérleostály kialakulását és elszaporodását, továbbá a népesség rohamos emelkedését és a Torontálmegye felé gravitáló népmozgalmi viszonyokat. Bérletrendszerünk meghonosulása a szőregi zálogos birtokok

megszerzésével kezdődött, mert a város a birtokokat bérbe adta. A bérletek sikereket biztosítottak. A szőregi uradalom jobb kihasználása okából épült a hajóhid és az 1750 őt hosszú százlábu hid Ujszegeden.

Városunkban a bérletek iránt megnyilatkozott nagy szeretet annyira fokozódott, hogy a gazdák törtettek a bérletek után.

A mezőgazdasági termelés átalakulása meg a népszaporodás rohamos emelkedése szülte Szegeden a bérletek nagy arányait. Akik pedig így sem tudtak elhelyezkedni, azok tovább vándoroltak s különösen Torontálmegyében leltek otthont, hol tért foglalván terjesztették a magyarságot. Magyar szigetek alkottak a délvidék más nemzetiség lakta tengerében. Egy részük még Vedres korában ment el mint dohánykertész, másrésztük 1848. után. Tóbán, Czernyán, Kisoroszon és számos más helyen települtek a szegedi származású Virág, Bodor, Darázs, Hegedüs és más családok.

Ilyenformán Szeged határa kétféleképpen érvényesült. Gazdasági kitelepült rajjával magyar községeket alkotott a nemzetiségek lakta vidékeken. Itthon iskoláiban magyarsított. Kettős hatás a magyar állameszme megszilárdítása érdekében. Hiszen ha ezt illetékes körök méltányolni tudnák nem kellene százával visszautasítani az itt tanulni vágyó idegen ajku ifjakat s nem kellene vágyó reménnyel lesni miként döntenek a harmadik, negyedik gimnázium, meg a harmadik egyetem kérdésében még akkor is ha a licitálásban anyagiak tekintetében városunk talán hátrább maradna. A magyar állameszme kiépítésének Szeged az erős vára.